

Shiraz-Beethoven.ir

۳۶	.....	مقدمه
۴۳	..... 68:66	سی دی ۱: ۴۵ تراک (کوک‌های شماره‌ی ۱-۴)
۴۳	.....	۱. کوک شماره‌ی یک
۴۳	..... 03:02	۲. شور سل (استاد احمد عبادی)
۴۴	..... 01:16	۳. افشاری دو (استاد احمد عبادی)
۴۵	..... 01:22	۴. ماهور فا (استاد احمد عبادی)
۴۵	..... 00:34	۵. ماهور دو (استاد احمد عبادی)
۴۶	..... 02:44	۶. نوای دو (استاد احمد عبادی)
۴۶	..... 01:19	۷. همایون سل (استاد احمد عبادی)
۴۷	..... 01:45	۸. ابوعطای لاکرن
۴۷	..... 01:30	۹. دشتی ر
۴۸	..... 01:06	۱۰. بیات اصفهان فا
۴۸	..... 01:48	۱۱. راست پنجگاه فا
۴۹	..... 01:25	۱۲. راست پنجگاه دو
۴۹	..... 01:17	۱۳. چهارگاه دو
۵۰	.....	۱۴. کوک شماره‌ی دو
۵۰	..... 01:37	۱۵. شور لا (استاد احمد عبادی)
۵۰	..... 02:38	۱۶. ابوعطای سی کرن

Shiraz-Beethoven.ir

۵۱	01:40	۱۷. بیات ترک دو
۵۱	01:46	۱۸. افشاری ر
۵۲	03:21	۱۹. افشاری لا (استاد احمد عبادی).
۵۲	03:45	۲۰. دشتی لا
۵۳	04:40	۲۱. نوای ر
۵۴	01:13	۲۲. دشتی می
۵۴	01:53	۲۳. بیات کرد می
۵۵		۲۴. کوک شماره‌ی سه
۵۵	02:52	۲۵. شور سل (استاد احمد عبادی)
۵۵	03:17	۲۶. افشاری سل (استاد احمد عبادی)
۵۶	01:18	۲۷. دشتی سل (استاد احمد عبادی)
۵۶	01:19	۲۸. همایون سل (استاد احمد عبادی)
۵۷	01:00	۲۹. بیات ترک فا
۵۷	00:48	۳۰. ابوعطای ر کرن
۵۸	01:01	۳۱. ابوعطای لا کرن
۵۸	00:59	۳۲. بیات ترک دو
۵۹	01:01	۳۳. نوای فا
۶۰	00:28	۳۴. ماهور فا
۶۰	00:47	۳۵. شور دو

Shiraz-Beethoven.ir

۶۱	01:06	۳۶. نوای سل
۶۱	01:50	۳۷. راست پنجگاه فا
۶۲	01:03	۳۸. نوای دو
۶۲	01:20	۳۹. بیات ترک می بمل
۶۳	00:56	۴۰. افشاری دو
۶۳	00:42	۴۱. ماهور دو
۶۴	00:37	۴۲. چهارگاه دو
۶۴		۴۳. کوک شماره ی چهار
۶۴	01:29	۴۴. بیات ترک می بمل (استاد احمد عبادی)
۶۵	01:19	۴۵. ماهور می بمل
۶۶	65:50	سی دی ۲: ۳۹ تراک (کوک های شماره ی ۵- ۷)
۶۶		۱. کوک شماره ی پنج
۶۶	01:28	۲. شور سل (استاد احمد عبادی)
۶۷	01:08	۳. ابو عطای لاکرن
۶۷	01:59	۴. دشتی ر
۶۷	03:32	۵. بیات کرد ر
۶۸		۶. کوک شماره ی شش
۶۸	01:43	۷. شور ر (استاد احمد عبادی)

Shiraz-Beethoven.ir

۶۸	01:52	۸. افشاری ر (استاد احمد عبادی)
۶۹	03:13	۹. دشتی ر (استاد احمد عبادی)
۶۹	02:19	۱۰. چهارگاه سل (استاد احمد عبادی)
۷۰	03:56	۱۱. همایون ر (استاد احمد عبادی)
۷۰	01:29	۱۲. بیات اصفهان سل (استاد احمد عبادی)
۷۱	02:04	۱۳. نوای سل (استاد احمد عبادی)
۷۱	01:43	۱۴. نوای ر (استاد احمد عبادی)
۷۲	02:56	۱۵. راست پنجگاه سل (استاد احمد عبادی)
۷۳	02:10	۱۶. راست پنجگاه ر
۷۳	01:06	۱۷. بیات ترک سل
۷۴	00:38	۱۸. بیات ترک ر
۷۴	01:57	۱۹. ماهور سل
۷۵	01:43	۲۰. ماهور ر
۷۵	03:05	۲۱. بیات اصفهان ر
۷۶	02:17	۲۲. همایون سل (ردیف میرزا عبدالله)
۷۶	02:06	۲۳. چهارگاه ر
۷۷	01:03	۲۴. سه گاه سی کرن
۷۷	02:08	۲۵. دشتی لا
۷۸	02:40	۲۶. افشاری سل

Shiraz-Beethoven.ir

۷۸	03:18	۲۷. ابوعطای می کرن (استاد علی اکبر شهنازی)
۷۹	00:34	۲۸. ابوعطای سی کرن
۷۹	00:59	۲۹. چهارگاه لا
۸۰	01:06	۳۰. همایون لا
۸۰	01:32	۳۱. دشتی می (استاد علی اکبر شهنازی)
۸۱		۳۲. کوک شماره‌ی هفت
۸۱	01:00	۳۳. شور ر (استاد احمد عبادی)
۸۱	00:43	۳۴. ابوعطای می کرن (استاد احمد عبادی)
۸۲	00:15	۳۵. بیات ترک فا
۸۲	01:45	۳۶. دشتی لا
۸۳	01:49	۳۷. دشتی ر
۸۳	00:33	۳۸. همایون سل
۸۴	00:45	۳۹. نوای سل
۸۵	69:17	سی دی ۳: ۳۵ تراک (کوک‌های شماره‌ی ۸-۱۰)
۸۵		۱. کوک شماره‌ی هشت
۸۵	03:51	۲. ابوعطای رکرن (استاد احمد عبادی)
۸۶	00:47	۳. بیات ترک می بمل
۸۶	01:37	۴. شور دو

این مجموعه شامل ۵۲۵ نمونه‌ی صوتی در ده سی دی است که در دستگاه‌ها و کوک‌های مختلف اجرا شده است. برخی کوک‌ها از استادان قدیمی همچون احمد عبادی، یوسف فروتن، لطف‌الله مجد، فریدون حافظی، علی‌اکبر شهنازی، جلیل شهناز، فرهنگ شریف و هوشنگ ظریف هستند و برخی دیگر از ردیف‌های مختلف، از جمله میرزا عبدالله و شهنازی و برخی نیز تجربه‌های شخصی مؤلف هستند. یقیناً کوک‌های دیگر و نمونه‌های دیگری نیز می‌توانند باشند که به دلیل پرهیز از حجیم‌تر شدن این اثر، به همین مقدار بسنده کردیم.

نمونه‌هایی که می‌شنوید اغلب به صورت بداهه اجرا شده‌اند و از این رو قطعات رپرتوار (کارگان) موسیقی ایرانی نیز ممکن است در جاهایی با کمی تغییر و تفاوت اجرا شده باشند چرا که هدف در واقع صدادهی کوک در دستگاه‌ها و آوازهاست و نه اجرای دقیق قطعات.

مجموعه‌ی حاضر که خصلتی آموزشی دارد می‌کوشد امکانات ساز سه‌تار را در کوک‌های مختلف در دستگاه‌ها و آوازهای موسیقی ایرانی نشان دهد و تا حدّ امکان به معرفی سبک‌ها و شیوه‌های نوازندگی مختلف استادان گذشته تا امروز بپردازد. پیشنهاد این مجموعه را دوست عزیزم آقای محمد موسوی مدیر محترم مؤسسه‌ی ماهور دادند که همین جا از ایشان تشکر و قدردانی می‌کنم.

اثر حاضر تا حدودی می‌تواند نقش عملی در شنیدن هارمونی موسیقی ایرانی داشته باشد. مثلاً در کوک دو سل سی ر، وقتی همایون «ر» را اجرا می‌کنیم و در گوشه‌ی چکاوک روی نت سل ایست می‌کنیم، به علت واخوان‌های سل و سی و ر، آکورد سل ماژور یا ماهور سل شنیده می‌شود و به‌نوعی کار نوازنده را برای رفتن از همایون «ر» به ماهور سل آسان‌تر می‌کند.

منابع و مراجع کوک‌های استادان مشخص شده‌اند و کوک‌های دیگر از ابداعات نگارنده است.

در فهرست قطعات نمونه‌های صوتی، حرف S برای شری، C برای کُرُن، b برای بِمُل و # برای دیز استفاده شده است.

در معرفی نمونه‌های صوتی به چهار نکته توجه و اشاره شده است:

۱. سرکلید و نت ایست نشان می‌دهد قطعه در چه مایه و تنالیت‌های اجرا شده است.
۲. برای اجرای مایه در کوک مورد نظر چه پوزیسیون‌هایی از لحاظ خوش‌صدایی اهمیت دارند.
۳. تنالیت گوشه‌های مهم و اصلی در مایه‌ی مورد نظر معرفی شده‌اند.
۴. برای انگشت‌گذاری روی سیم‌های مختلف در یک کوک، اشلی معرفی شده که بر اساس سیم اول است. مثلاً وقتی می‌گوییم در کوک دو سل ر ر، پرده‌های افشاری سل روی سیم سل، افشاری «ر» صدا می‌دهند منظور این است که وقتی افشاری سل روی سیم دو اجرا می‌شود، از پرده‌هایی استفاده می‌کنیم که اگر از همان پرده‌ها روی سیم سل (زرد) استفاده شود افشاری «ر» صدا می‌دهند.

در این مجموعه کوک سیم دو، دیاپازون بر اساس نت لا ۴۴۰ هرتز است و نت‌های کرن بر اساس پیشنهاد آقای دکتر خسرو مولانا، یازده هرتز از دیز نت قبل بیشتر گرفته شده است. مثلاً اگر نت لاکرن را بخواهیم دقیقاً با تیونر (tuner) کوک کنیم آن را از ۴۴۰ به ۴۵۱ تغییر می‌دهیم. زمانی که نت سل دیز دقیق (سبز) شود، نت لاکرن به دست می‌آید. نت می‌بکار و همه‌ی بمل‌ها بیست سنت کم کوک شده‌اند.

گاهی ممکن است تصور شود اینکه هر دستگاه و آواز نیاز به کوکی جداگانه دارد، ضعف موسیقی ایرانی است اما به نظر می‌رسد این ضعف مربوط به سازهاست، نه ساختار خود موسیقی ایرانی، چراکه می‌توان با یک کوک همه‌ی دستگاه‌ها و آوازها را اجرا کرد. بهترین کوک برای ساز تار و سه‌تار دو سل ر است که سیم‌ها چهارم کوک می‌شوند (آل سیم سوم و چهارم سه‌تار و پنجم و ششم تار را که با هم نواخته می‌شوند یک سیم فرض کرده و سیم بم‌تر آن

را محسوب کردیم) و علت این امر استفاده از سه انگشت در نوازندگی این سازهاست. برای اتصال سیم به سیم در سه ناحیه‌ی سه‌تار (سیم اول، دوم، سوم و چهارم)، چون از سه انگشت استفاده می‌شود سیم‌ها باید چهارم درست کوک شوند. بنابراین بهترین کوکی که می‌توان آن را به راحتی برای اجرای پاساژهایی روی سه ناحیه‌ی سه‌تار و تار به کار برد، کوک زیر است:

برای تقویت بعضی گوشه‌ها و مدها در یک آواز یا دستگاه کوک‌هایی ابداع شده‌اند که فضای مشترک بین دو مد را ایجاد می‌کنند. این امر باعث زیبایی خاصی در آواز یا دستگاه می‌شود زیرا به دلیل ایجاد این کوک‌ها در ساز، هارمونیک‌هایی تقویت می‌شوند که فضای مدهای دیگری را در دستگاه یا آواز اصلی به وجود می‌آورند و این فضا مشارکتی از دو یا چند مد است که زیبایی متفاوتی دارد. مثلاً کوک دو سل فا می کرن برای ابوعطای می کرن فضای مشترک این آواز با بیات ترک فا را تداعی می‌کند و اجرای گوشه‌هایی چون روح‌الارواح را بسیار زیبا می‌سازد.

کوک‌ها را به نظر نگارنده می‌توان به سه دسته تقسیم کرد:

۱. کوک‌های اصلی

سه سیم ساز (سیم سوم و چهارم یک سیم در نظر گرفته شده‌اند که در این کوک‌ها هشتم درست کوک می‌شوند) بر علیتی وزیری معمولاً این کوک را برای اجرای قطعات انتخاب می‌کرد.

۳. کوک‌های خاص

کوک‌هایی هستند که بر اساس ساختار بعضی مُدها در ساز ایجاد می‌شوند و امکان اجرای بعضی گوشه‌ها و مدها در آنها وجود دارد و متداول نیستند. در اینجا فقط به چند نمونه از آنها اشاره می‌شود:

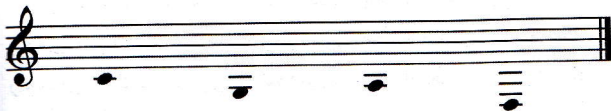

علائم سرکلید

در تئوری موسیقی غرب علائم متغیر سرکلید در محدوده‌ی گام نوشته می‌شوند. در موسیقی ایرانی گاه علائم مورد استفاده در دانگ‌های درآمد دستگاه در سرکلید می‌آیند و گاهی نیز علائم مورد استفاده در گام در سرکلید نوشته می‌شوند. همان‌طور که در شکل مشاهده می‌شود، در شور و همایون به دلیل اهمیت دانگ راجه - که در شور، دشتی و نیز همایون، بیداد را به وجود می‌آورد - از دو دانگی استفاده شده که در محدوده‌ی گام هستند ولی در نوا و سه‌گام و چهارگام از علائم متغیر دانگ‌ها در محدوده‌ی درآمد (ترکیب متصل دو دانگ^۲) استفاده شده است. البته اگر نوا را جزو شور بدانیم، باز هم نکته‌ای که در مورد نوا گفته شد صادق است.

۲. نگاه کنید به کتاب سرایش، تهران: ۱۳۸۹، جلد اول، تألیف حسین مهرانی.

۱۴. کوک شماره‌ی دو:

۱۵. شور لا (استاد احمد عبادی): درآمد شور، قسمتی از ضربی شور از حسین مهرانی. پرده‌ی شهناز، نت ر (با می کرن) است.

راهنمای انگشت‌گذاری: پرده‌های شور «ر» روی سیم ر (بم)، شور می صدا می‌دهند. می‌دانیم که برای اجرای شور لا دانگ پایین آن باید دانگ شور «می» باشد (می، فاسری، سل، لا). پرده‌های شور «ر» روی سیم سل (سیم دوم)، و پرده‌های شور دو روی سیم لا، شور لا صدا می‌دهند.

پوزیسیون‌های اصلی سرکلید

۱۶. ابوعطای سی کرن: درآمد ابوعطا، چهارمضرب ابوعطا از استاد جلیل شهناز و گوشه‌ی حجاز. پرده‌ی حجاز، نت می است.

راهنمای انگشت‌گذاری: پرده‌های ابوعطای می کرن روی سیم سل، و پرده‌های ابوعطای ر کرن روی سیم لا، و

Shiraz-Beethoven.ir

پوزیسیون‌های اصلی سرکلید

۴. همایون فا: درآمد همایون، چکاوک، نوروز عرب.

راهنمای انگشت‌گذاری: پرده‌های همایون دو روی سیم فا، همایون فا صدا می‌دهند و پرده‌های چکاوک دو روی سیم بم، چکاوک سی‌بمل صدا می‌دهند و پرده‌های همایون سل روی سیم بم (سی‌بمل)، همایون فا صدا می‌دهند.

پوزیسیون‌های اصلی سرکلید

۵ سه‌گاه رکرن: درآمد سه‌گاه، مخالف (سی‌بمل).

راهنمای انگشت‌گذاری: پرده‌های سه‌گاه لا کرن روی سیم فا (دوم)، سه‌گاه رکرن صدا می‌دهند و پرده‌های مخالف دو روی سیم بم، مخالف سی‌بمل صدا می‌دهند و پرده‌های سه‌گاه می کرن روی سیم بم، سه‌گاه رکرن صدا می‌دهند.

پوزیسیون‌های اصلی سرکلید

